

Μια κρίση του προηγμένου καπιταλισμού;

Χ. Πολυχρονίου

6 Δεκεμβρίου 2011

Πόσο εξωφρενικό θα ήταν αν προταθεί ότι η κρίση στην ευρωζώνη δεν είναι παρά μια εκδήλωση της γενικότερης κρίσης του προηγμένου καπιταλισμού;

Με την ιταλική αγορά κρατικών ομολόγων να βρίσκεται σε εχθρική επίθεση από τους αυτόκλητους τιμωρούς των ομολόγων και τις φλόγες να ανηφορίζουν προς την Κεντρική Ευρώπη, ενώ η σιδηρά φράου Αγκελα Μέρκελ εξακολουθεί να παραμένει ανυποχώρητη στην αντίθεσή της να επιτραπεί στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) να λειτουργήσει ως δανειστής έσχατης λύσης—μια στάση ορθόδοξης νομισματικής πολιτικής που, δεδομένης της σοβαρότητας της κατάστασης, θα προκαλούσε συνοφρύωση ακόμα και στον κο Φρίντριχ Χάγιεκ—η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ (Fed) πήρε το όπλο της και, σε μια συντονισμένη κίνηση με πέντε άλλες κεντρικές τράπεζες (συμπεριλαμβανομένης της ΕΚΤ), έτρεξε να σώσει το τραπεζικό σύστημα της Ευρώπης και, κατ' επέκταση, την ίδια την ευρωζώνη—και, κατά περαιτέρω επέκταση, ενδεχομένως τον ίδιο τον προηγμένο καπιταλισμό.

Δύο χρόνια μετά την κατάρρευση της Ελλάδας (τώρα, ναι, αυτή είναι μια πραγματική εθνική δημοσιονομική κρίση), που σε εύθετο χρόνο συνοδεύτηκε από σοβαρές πιέσεις και εντάσεις σε άλλα μέρη της ευρωζώνης (μια εξέλιξη που έμελλε παραπλανητικά να αποκαλεστεί «ευρωπαϊκή κρίση δημοσίου χρέους»), η ευρωζωνική κρίση παίρνει τώρα τη μορφή μιας φαινομενικά ξεκάθαρης και βαθιάς τραπεζικής κρίσης.

Η πρωτοβουλία της FED, που αρκετοί οικονομολόγοι είχαν εισηγηθεί εδώ και καιρό, παροτρύνθηκε από τη συνειδητοποίηση ότι οι τράπεζες της Ευρώπης έχουν σοβαρή δυσκολία να μετακυλίσουν περίπου 1.5 τρις ευρώ σε χρέος που είναι εκφρασμένο σε δολάρια ΗΠΑ. Η απελπιστική κατάσταση στην οποία είχαν βρεθεί οι τράπεζες της Ευρώπης έγινε αρκετά εμφανής, τουλάχιστον πριν από μερικές εβδομάδες, όταν είχαν ουσιαστικά αποκλειστεί από τις αγορές δολαρίου.

Η κοινή δράση της Fed και των άλλων μεγάλων κεντρικών τραπεζών είναι ένα σενάριο που βγαίνει κατευθείαν από το δίτομο βιβλίο του Τζον Μέιναρντ Κέινς «Η Πραγματεία για το Χρήμα». Έτσι, θα μπορούσε κάλλιστα να πει κανείς ότι οι σημερινοί καπιταλιστές καθώς και αυτοί των μελλοντικών γενεών θα πρέπει να ευχαριστήσουν τον κο Κέινς διπλά: για τη διάσωση του παγκόσμιου καπιταλισμού από το κραχ του 1929 και από την κρίση του 2008.

Πράγματι, δεν είναι μόνο οι τράπεζες της Ευρώπης που αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα. Είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν οι αμερικανικές τράπεζες βρίσκονται σε πολύ καλύτερη θέση, και οι προοπτικές της αμερικανικής τραπεζικής βιομηχανίας θα γίνουν ακόμα πιο σκοτεινές εάν η σημερινή κατάσταση στην ευρωζώνη συνεχιστεί για πολύ καιρό ακόμη. Οι αμερικανικές τράπεζες αντιμετωπίζουν εξαιρετικά υψηλά επίπεδα ωρίμανσης χρέους στο πολύ εγγύς μέλλον, ξεκινώντας από αυτό το μήνα, όπου θα πρέπει να αποπληρώσουν ομόλογα πάνω από 50 δις δολάρια. Συνεπώς, εικάζουμε ότι η Fed θα είναι πολύ απασχολημένη τους προσεχείς μήνες.

Αλλά θα έπρεπε να θεωρούνται τα προβλήματα στην Ευρωζώνη, ή εκείνα σε αυτή την πλευρά του Ατλαντικού, ή η στασιμότητα της ιαπωνικής οικονομίας, αποτέλεσμα των επιπτώσεων της χρηματοοικονομικής κρίσης; Είναι όλα τα κοινωνικοοικονομικά θέματα που αντιμετωπίζει τόσο ο Παλιός όσο και ο Νέος Κόσμος—έλλειψη ανάπτυξης, εκτόξευση της ανεργίας, χαμηλές προοπτικές για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, έλλειψη ζήτησης, το όλο και διευρυνόμενο χάσμα μεταξύ εχόντων και μη εχόντων, η κοινωνική δυσφορία—απλά συνέπειες της χρηματοοικονομικής κρίσης του 2008;

Θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς, και πιθανώς με αρκετή επιτυχία, ότι αυτό που βιώνουμε από τότε δεν είναι απλά μια σοβαρή χρηματοοικονομική κρίση επικεντρωμένη στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, αλλά μια πιο γενική κρίση του προηγμένου καπιταλισμού.

Ο προηγμένος καπιταλισμός αντιμετωπίζει σοβαρές διαρθρωτικές πιέσεις, εντάσεις και παραμορφώσεις πολλά χρόνια πριν από την έκρηξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007–08, συμπεριλαμβανομένων των αυξανόμενων εμπορικών ελλειμμάτων, της υπερπαραγωγής, της έλλειψης δημιουργίας θέσεων εργασίας και των αυξανόμενων επιπέδων χρέους.

Η συσσώρευση ιδιωτικού χρέους στη Δύση, η οποία έχει κλιμακωθεί εκτός ελέγχου, είναι σε μεγάλο βαθμό το αποτέλεσμα της στασιμότητας των μισθών. Στις ΗΠΑ, οι μισθοί έχουν παραμείνει στάσιμοι από τα μέσα προς τέλη της δεκαετίας του 1970, οδηγώντας σε μια νέα «επιχρυσωμένη εποχή», με ανανεωμένους ισχυρισμούς για την ανωτερότητα του Δαρβινικού καπιταλισμού. Την ίδια στιγμή, οι φτωχοί και οι εργατικές τάξεις του πληθυσμού έχουν αντιμετωπιστεί ως ένα ενοχλητικό είδος στο γαλαξία που κατέχουν οι πλούσιοι, με τους πλούσιους να διεξάγουν επίθεση ενάντια στους μισθούς και στις συνθήκες εργασίας τους και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να διενεργούν συχνά εκστρατείες υποτιμητικού χαρακτήρα ενάντια στην ταξική ταυτότητα της εργατικής τάξης.

Από την άλλη μεριά, τα δημόσια ελλείμματα και η συσσώρευση δημοσίου χρέους, αν και επηρεάστηκαν αρνητικά από την χρηματοοικονομική κρίση του 2007–08, είναι σε τελική ανάλυση το αποτέλεσμα ύπουλων φορολογικών πολιτικών που ευνοούν τους πλούσιους και τα εταιρικά περιουσιακά στοιχεία. Η έννοια της «καλής και δίκαιης κοινωνίας» είναι πλέον κάτι που μοιάζει με μακρινό όνειρο στις περισσότερες προηγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες.

Καθώς η κρίση της ευρωζώνης συνεχίζει (και είναι βέβαιο ότι θα συνεχιστεί για πολύ καιρό ακόμη, καθώς η κίνηση της Fed και των άλλων κεντρικών τραπεζών δεν θα λύσει κανένα από τα δομικά προβλήματα στην Ευρωζώνη), και ενώ η οικονομία των ΗΠΑ συνεχίζει να έχει τα χάλια της, χρειάζεται να επανεξετάσουμε τι ακριβώς συμβαίνει και να ακονίσουμε τα πολιτικοοικονομικά μας εργαλεία με το να λάβουμε υπόψη ότι αυτό που λαμβάνει μέρος σήμερα στις προηγμένες οικονομίες δεν είναι απλά μια τραπεζική ή μια χρηματοοικονομική κρίση αλλά μια ευρύτερη κρίση του καπιταλισμού.

Ο Χ. Πολυχρονίου είναι Ερευνητής και Εταίρος Πολιτικής στο Ινστιτούτο Οικονομικών Λίβι.

Copyright © 2011 Levy Economics Institute